
Ressenyes

Maria CAMPILLO, *Escriptors catalans i compromís antifeixista (1936-1939)*. Barcelona, Curial Edicions Catalanes i Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994 («Textos i Estudis de Cultura Catalana», núm. 35). 381 ps.

L'aparició de l'obra de Maria Campillo sobre el període de la guerra civil a Catalunya s'ha de valorar, sense cap mena de dubte, com una de les aportacions més rigoroses i consistents de les produïdes per la historiografia recent —i no tan recent— sobre el tema. Amb tot, cometríem un gran tort si limitéssim la seva importància, exclusivament, a aquest aspecte, ja que, per sobre de tot, l'obra de Maria Campillo ha de ser considerada, en múltiples aspectes, com una obra exemplar.

Així, el llibre és el resultat d'un autèntic procés d'investigació i, doncs, el producte de l'aplicació rigorosa d'un mètode d'anàlisi on informació i interpretació es relacionen dialècticament. L'evidència documental, l'actuació dels escriptors catalans durant el període 1936-1939, és presa com a material primari dins del procés de reflexió teòrica que emmarca el procés de recerca. Una reflexió teòrica, fruit de l'exercici de síntesi i de comprensió, que esdevé, com expressa l'autora i l'obra recull, el punt de partida de la seva hipòtesi central i, alhora, el d'arribada. L'actuació, doncs, esdevé «compromís antifeixista» i el llibre ens ofereix, d'aquesta manera, un exemple valuós de l'ús intel·ligent i profitós del material; un ús que aconsegueix, fins i tot, deixar en un segon pla aspectes tan rellevants com la quantitat de les fonts consultades, l'ex-

haustivitat de la recerca, la transcendència del material exhumat o l'aprofundiment qualitatiu de la seva anàlisi, entre altres. Aquests aspectes, que en moltes ocasions han servit per a confirmar i lloar la validesa d'estudis amb pretensions similars, són, en aquesta obra, un element més i no l'únic —ni el més representatiu— per a la seva valoració. Després d'una lectura atenta resulta prou evident que el llibre és alguna cosa més que un inventari de noms, una descripció d'institucions, plataformes, grups i revistes o una relació exhaustiva d'activitats i esdeveniments políticoculturals contextualitzats. Aquests elements, tot i constituir un dels aspectes més *cridaners* del llibre —l'índex onomàstic és aclaparador— no arriben a constituir-se en el centre d'interès d'una obra que se'ns presenta, fonamentalment, com un llibre d'història.

Tal i com expressa l'autora en la introducció, el seu objectiu ha estat mostrar però, sobretot, fer sentit del passat i és precisament aquesta dimensió la que atorga a l'obra el seu valor exemplar, ja que només des de l'organicitat, des d'un procés que articula històricament els fets, el passat adquireix valor i sentit per a la collectivitat. En aquest sentit, l'obra de Maria Campillo és el producte quantitatiu, en anys, i qualitatiu, en esforç de síntesi i rigor intel·lectual, d'una feina de recerca presidida per

una actitud compromesa amb les exigències derivades de l'exercici conscient de la seva professió d'historiadora. Enfront de la concepció d'una història que *revela* i, doncs, de la consideració de l'historiador com a *descobridor*, *compilador* o *reconstructor fidedigne* del passat, Maria Campillo, en i amb la seva obra, defensa i il·lustra una pràctica dialèctica en l'aproximació i el coneixement del passat, segons la qual la feina fonamental de l'historiador és la *construcció* de la història, producte d'una concepció dinàmica i no estàtica —no estàtica en cap de les seves dues vessants *arqueològica* o *hagiogràfica*— del passat.

Des d'aquesta perspectiva, pren sentit el doble encapçalament del llibre i, també, el seu ordre: d'una banda, la dedicatòria homenatge als escriptors vençuts; de l'altra, la citació d'Elias Canetti, com a il·lustració o resum de la idea central que vertebrava la seva obra.

És, doncs, des del reconeixement, lúcid i humà, envers la tasca desenvolupada pels escriptors catalans antifeixistes, durant el període 1936-1939, que Maria Campillo construeix la seva interpretació, lúcida i rigorosa, del conjunt d'actuacions, individuals i col·lectives, dutes a terme per aquests escriptors. Una interpretació que posa èmfasi no en l'aspecte quantitatiu sinó en el qualitatiu, perquè la seva pràctica històrica va més enllà del record —assèptic o tendenciós— i apunta de dret cap al compromís, emotiu i combatiu alhora, envers el passat, la imatge del qual esdevé, així, d'una utilitat manifesta.

En aquest sentit, la tesi de l'obra —l'actuació unitària, conscient i programada dels escriptors catalans compromesos amb l'antifeixisme per tal de salvar la cultura catalana— és indistricable de l'assumpció del sentiment profund de la desfeta experimentat per aquests escriptors, així com de la constatació de les conseqüències tràgiques i negatives per al conjunt de la societat catalana i, en especial, per als sectors vinculats amb la República, que va comportar la pèrdua de la guerra i el triomf del feixisme.

És l'existència d'aquest compromís, amb el passat i amb la professió, el que diferencia, clarament, l'obra de Maria Campillo de la major part de la producció historiogràfica existent sobre el període. Un període

històric francament maltractat per una pràctica investigadora que ha fet defecció dels seus deures socials, en el millor dels casos, a causa d'una mal entesa *objectivitat*. En el moment actual, quan comencem a detectar-se, en àmbits diversos, unes perilloses tendències a la *desmitificació* de l'abast veritable de la derrota republicana el 1939, resulta del tot imprescindible fer sentit del passat i, alhora, emparar-se i defensar la tradició, tot cercant en ella els elements necessaris per a la seva continuïtat. En aquest context, la publicació de l'obra de Maria Campillo ve a ésser, també, una primera aportació, referida encara que no limitada al camp cultural, d'aquesta història que necessitem. Una història que es nodreixi del record voluntari de la derrota per tal de trobar, com expressava Pere Calders en el pròleg a un llibre de 1987 sobre l'ocupació militar de Catalunya durant la guerra civil, en la humiliació i les ofenses rebudes, la força necessària «per conservar l'instint ben despert» davant d'una amenaça ja pressentida.

En funció d'aquestes característiques essencials, la *globalització* i la *polítització* —si manllevem la terminologia usada per Josep Fontana, que remet, d'altra banda, a Walter Benjamin— i d'altres més específiques referides als aspectes sectorials concrets, la lectura de l'obra de Maria Campillo esdevé imprescindible i, alhora, un exercici obligatori i engrescador per als professionals de la història que ens sentim, alhora, membres d'una col·lectivitat. Com a professionals perquè, amb el llibre, podem constatar la validesa d'una concepció de la història com la millor eina de coneixement del món però també de crítica i que, més enllà de l'especialització, el passat pot i ha d'ésser utilitzat per tal d'entendre i fer sentit del present. Com a membres d'una col·lectivitat, ja que, com demostra l'autora en el seu llibre, ara, com l'any 1905 Eric Muesham, poeta obrer alemany, o els escriptors catalans antifeixistes el 1936-1939, continua ésser vàlida la pretensió d'aconseguir un canvi social des de la modèstia i la diversitat i, doncs, sovint resulta útil i profitós de «fer la Revolució sense aterrar els fanals».

EULÀLIA PÉREZ I VALLVERDÚ